

RANDA

90

HOMENATGE A JOSEP AMENGUAL I BATLE, 4

Paisatge monumental i arquitectura gòtica primitiva a Eivissa. El cas de l'església de la Mare de Déu de Jesús, per Guillem Alexandre Reus i Planells. Una interessant dedicatòria possiblement a Germànic César a Pollentia, per Marc Mayer i Olivé. Resistència de les dones jueves al cristianisme a la Carta de Severus de Menorca sobre la conversió dels jueus. Un homenatge a Josep Amengual i Batle, per Ross S. Kraemer. Els beneficis de les esglésies foranes mallorquines a finals del segle XIV, per Albert Cassanyes Roig. El convent agustiniana de Ciutadella de Menorca (segles XIV-XVI). Un estat de la qüestió del seu emplaçament a baixamar, per Pere Manel Marquès i Carreras. Baltasar Porcel a les Pitiüses, per Carles Cabrera. L'amistat entre Miquel Ferrà i Antoni Salvà a partir de les cartes d'aquest darrer, per Francesc Lladó i Rotger. L'amistat de Francesc de B. Moll i Joan Hernández Mora al voltant del Diccionari català-valencià-balear, per Josefina Salord Ripoll. El Luïanisme dels primers missioners franciscans TOR mallorquins al Perú i a Estats Units d'Amèrica, per Lucio Nontol. Mateu Obrador i Bennassar: la posteritat dissortada, per Pere Rosselló Bover.

*Institut Menorquí d'Estudis
Consell Insular de Menorca
Consell Insular de Formentera
Publicacions de l'Abadia de Montserrat*

Els beneficis de les esglésies foranes mallorquines a finals del segle XIV

per Albert Cassanyes Roig

Introducció¹

Els beneficis eclesiàstics eren els oficis que ocupaven i exercien els clergues a canvi d'una renda.² El terme *benefici* se sol reservar per a les prebendes menors, que es contraposaven a les prebendes majors, més prestigioses i copioses en recursos. Bona part dels treballs d'història de l'Església medieval s'han centrat en les prebendes majors,³ però diverses catedrals hispàniques tenen estudis publicats sobre els seus beneficis menors.⁴ En canvi, els que eren instituïts a les parròquies no han tingut tanta fortuna historiogràfica, tot i haver-hi algunes lloables excepcions per a ciutats com València o Sevilla.⁵

1. Aquest treball s'emmarca en el projecte de recerca «Identidades colectivas y solidaridades de grupo en la Edad Media» (PID2022-136257NB-I00), finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació. Abreviatures utilitzades: ACM (Arxiu Capitular de Mallorca); ARM (Arxiu del Regne de Mallorca); CC (Capbreus, còdexs i repertoris); MC (Mensa Capitular); RP (Reial Patrimoni).

2. Una de les obres més importants sobre els beneficis és Maximiliano BARRIO GOZALO, *El sistema benefical de la Iglesia española en el Antiguo Régimen (1475-1834)* (Alacant, 2011).

3. Vegeu María José LOP OTÍN, *Catedrales y cabildos hispanos en la Edad Media. Nueva aproximación quince años después*, a Ángela MUÑOZ FERNÁNDEZ - Francisco RUIZ GÓMEZ (eds.), *La ciudad medieval. Nuevas aproximaciones* (Cadix, 2020), ps. 175-188.

4. Gabriel ALONSO GARCÍA, *Capillas, altares, imágenes, capellanías, presbiterios y beneficios de la Seu Vella de Lleida desde su fundación hasta su cierre*, «Llerda», 40 (1979), ps. 57-88; Cristina BORAU I MORELL, *El sistema benefical a la Seu de Barcelona: fundadors, advocacions i finançament artístic durant el segle XV*, «Pedralbes: revista d'història moderna», 13/2 (1993), ps. 139-147; Susana GUIJARRO GONZÁLEZ, *Jerarquía y redes sociales en la Castilla medieval: la provisión de beneficios eclesiásticos en el cabildo de la catedral de Burgos (1390-1440)*, «Anuario de Estudios Medievales», 38/1 (2008), ps. 271-299; Leticia AGÚNDEZ SAN MIGUEL, *Carreras eclesiásticas y redes clientelares en la Castilla bajomedieval: la provisión de beneficios menores en el cabildo de la catedral de Burgos (1456-1470)*, «Anuario de Estudios Medievales», 44/2 (2014), ps. 665-687; Albert CASSANYES ROIG, *La provisión de beneficios en la catedral de Lleida durante el episcopado de Antoni Cerdà (1449-1459)*, «Hispania Sacra», 70/141 (2018), ps. 223-236. En el cas castellà, també cal destacar els treballs que vinculen els beneficis catedralicis amb la monarquia. José L. MARTÍN MARTÍN, *Beneficios capitulares al servicio de los reyes de Castilla en la Baja Edad Media*, a Hermínia Vasconcelos VILAR - Maria João BRANCO (eds.), *The Ecclesiastics and the Political State Building in Iberian Monarchies, 13th-15th Centuries* (Évora 2016), ps. 202-219.

5. María José CARBONELL BORJA, *El beneficio eclesiástico en la ciudad de Valencia (primera mitad del siglo XIV)*, «Anuario de Estudios Medievales», 28 (1998), ps. 729-756; Silvia María PÉREZ GONZÁ-

El present article pretén ser una aproximació a l'estudi dels beneficis que es fundaren a les parròquies de la Part Forana de Mallorca. Per assolir-ho, es procedirà a utilitzar una fotografia del sistema benefICIAL mallorquí de finals del segle XIV aportada pel denominat *Capbreu d'en Manresa*, un llibre essencial per conèixer els béns i els drets de l'Església mallorquina.⁶ Una còpia del document es conserva a l'Arxiu del Regne de Mallorca.⁷ Una altra es troba a l'Arxiu Capitular de Mallorca,⁸ que també custodiava un volum que recull els béns i drets —inclosos els beneficis— que posseïen les diferents parròquies de la Part Forana, i un altre amb informació sobre els béns immobles de l'Església mallorquina i els drets que se'n percebien.⁹ En aquest treball s'empra el segon d'aquests documents, que llista els beneficis eclesiàstics existents en cada una de les parròquies de l'illa de Mallorca i n'esmenta el posseïdor, el fundador i la quantitat de les rendes així com els béns immobles dels quals s'extreuen.

L'estudi dels beneficis eclesiàstics mallorquins a partir del *Capbreu d'en Manresa* té com a precedent l'article publicat per Bartomeu Guasp Gelabert el 1956,¹⁰ en el qual l'autor transcriu les referències a rectors i a prebendes menors que localitza al volum. Ara bé, Guasp no dugué a terme una tasca d'anàlisi dels fragments transcrits, i, de fet, tampoc no tingué en compte les rendes dels beneficis i el seu origen.¹¹ Per altra banda, també Rosselló Lliteras feu ús del *Capbreu d'en Manresa* per documentar la institució de beneficis,¹² però el seu objectiu era identificar la fundació de les prebendes menors, no estudiar-ne els titulars ni les rendes que percebien. Per tant, aquest treball complementa les aportacions anteriors de Guasp i Rosselló Lliteras amb vista a afavorir una anàlisi del sistema benefICIAL de Mallorca a finals del segle XIV.

Els beneficis forans de Mallorca: una manifestació de la pietat cristiana

El 1235, el paborde de Tarragona, Ferrer de Pallarès, fou enviat a Mallorca per solucionar la problemàtica relacionada amb la dotació de l'Església mallor-

LEZ, *Los beneficios parroquiales: un acercamiento al estudio del clero secular*, «Hispania Sacra», 64/130 (2012), ps. 497-523.

6. El 1395, el rei Joan I va disposar que fos realitzat un capbreu de tots els drets, rendes, censos i béns immobles de l'Església de Mallorca. Deu anys més tard, el 1405, els eclesiàstics hagueren de ratificar la declaració davant el mestre racional Pere Manresa, de qui el còdex pren el nom.

7. ARM, RP, 2006.

8. Completa a ACM, CC, 3383.

9. ACM, CC, 3384 i ACM, CC, 3385, respectivament. El darrer volum data de la segona meitat del segle XVIII.

10. Bartomeu GUASP GELABERT, *Antiguas parroquias de Mallorca en el «Capbreu d'en Manresa»*, «Analecta Sacra Tarraconensia», 29/1 (1956), ps. 49-78.

11. Bartomeu GUASP GELABERT, *Antiguas parroquias de Mallorca...*, p. 60, nota 8: «Omitimos la notable lista que sigue de rentas, censos, alodios, etc.»

12. Juan ROSSELLÓ LLITERAS, *Dotación de beneficios eclesiásticos en Mallorca (1232-1348)*, a XIII Congreso d'Història de la Corona d'Aragó (Palma de Mallorca, 27 setembre-1 octubre 1987). *Comunicaciones I. El Regne Privatiu de Mallorca i la Mediterrània (primera part)* (Palma 1989), vol. 1, ps. 227-245.

quina.¹³ Al mateix temps, se li atribueix l'organització de les demarcacions parroquials,¹⁴ a partir d'una primera estructuració duta a terme poc després de la conquesta de 1229, basada, possiblement, en les mesquites preexistents.¹⁵ La butlla d'Innocenci IV de 14 d'abril de 1248¹⁶ esmenta un total de trenta-una esglésies distribuïdes en vint-i-vuit parròquies erigides a la Part Forana de Mallorca.¹⁷ A aquestes cal sumar-hi les parròquies de Santanyí (cap a 1265), la de Sant Joan (1268) i la de sa Pobla (1357), a més de les quatre parròquies urbanes —Santa Eulàlia, Sant Miquel, Sant Jaume i Santa Creu—, a les quals se n'afegí una cinquena —Sant Nicolau— a principis del segle XIV.¹⁸ Per tant, a finals del segle XIV, a Mallorca hi havia trenta-nou esglésies parroquials, trenta-quatre de les quals a la Part Forana.

Per la seva part, el *Capbreu d'en Manresa* recull un total de noranta-un beneficis fundats en parròquies de la Part Forana de Mallorca, concretament en vint-i-quatre de les trenta-quatre esglésies existents a principis del quatre-cents. Les deu parròquies sense cap benefici documentat pel capbreu de 1405 són les d'Andratx, Calvià, Puigpunyent, Esporles, sa Pobla, Santa Maria del Camí, Marratxí, Algaida, Campos i Santanyí. La causa d'aquesta absència de fundacions potser s'hauria de cercar en la manca de persones pietoses que poguessin destinar els recursos necessaris per instituir un benefici. Resulta, si més no, curiós que tres d'aquestes parròquies —Andratx, Calvià i Marratxí— pertanyessin a les denominades *terres del Pariatge*,¹⁹ això és, la temporalitat del bisbe de Barcelona, que era administrada conjuntament amb el rei. Podria ser que, per raons de dependència, el prelat barceloní no autoritzés la fundació de beneficis en parròquies de la seva jurisdicció?

13. Sobre aquesta qüestió, vegeu Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España. Tomo XXI. Viage a Mallorca* (Madrid, 1851), ps. 57-69; Albert CASSANYES ROIG, *El capítol catedralici de Ramon Llull (1232-1316)*, a Pere FULLANA PUIGSERVER - Mercè GAMBÚS SAIZ (coords.), *Ramon Llull i la Seu de Mallorca* (Palma 2016), ps. 45-46.

14. Albert CASSANYES ROIG, *Parroquias monásticas: la administración de parroquias foráneas por las órdenes religiosas en Mallorca durante la Edad Media (1229-1425)*, a Andrea Vanina NEYRA - Mariel PÉREZ (eds.), *Obispos y monasterios en la Edad Media. Trayectorias personales, organización eclesial y dinámicas materiales* (Buenos Aires 2020), ps. 160-162.

15. Josep AMENGUAL I BATLE, *La Seu de Mallorca com a emblema de la nova església en el regne enmig de la mar*, a Mercè GAMBÚS SAIZ - Pere FULLANA PUIGSERVER (coords.), *Jaume II i la catedral de Mallorca* (Palma 2012), p. 48; Pere XAMENA FIOL - Francesc RIERA MONTSERRAT, *Història de l'Església a Mallorca* (Palma 1986), ps. 46-47.

16. ACM, Pergamins, 13.456; transcrita a Jaime VILLANUEVA, *Viage literario...*, ps. 288-289.

17. Les vint-i-vuit parròquies de la part forana esmentades per la butlla d'Innocenci IV són Marratxí, Santa Maria del Camí, Alaró, Rubines (Binissalem), Sencelles, Inca, Selva, Campanet, Pollença, Escorca, Ginyent (Alcúdia), Muro, Artà, Bellver (Sant Llorenç des Cardassar), Manacor, Felanitx, Campos, Montuïri, Lluçmajor, Sineu, Petra, Bunyola, Sóller, Valldemossa, Esporles, Puigpunyent, Calvià i Andratx. La butlla també fa referència a les esglésies de Santa Margalida, Algaida i Porreres.

18. Maria BARCELÓ CRESPI, *De Madina Mayurqa a Ciutat de Mallorca*, a M. Teresa FERRER I MALLOL (ed.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I* (Barcelona 2013), vol. 2, p. 491.

19. Josep F. LÓPEZ BONET, *Domini seculars, patrimoni eclesial i rendes decimals a la Mallorca cristiana*, «Mayurqa», 22/1 (1989), ps. 360-363; Josep F. LÓPEZ BONET, *Els pariatges del rei Sanç*, a Pau CATEURA BENNASSER (coord.), *El Regne de Mallorca a l'època de la dinastia privativa. XVI Jornades d'Estudis Històrics Locals. Palma, del 10 al 12 de desembre de 1997* (Palma 1998), ps. 101-132.

Gairebé un de cada quatre beneficis forans havia estat fundat a la parròquia d'Inca, i, concretament, a l'església de Santa Maria la Major.²⁰ Amb vint-i-dues prebendes menors, Inca era, amb diferència, la parròquia de la Part Forana amb més institucions beneficials. Això no seria més que el reflex de la importància de la vila, que era el segon nucli més notable de Mallorca, sols per darrere la ciutat.²¹ Una altra parròquia que destacava pel seu nombre de beneficis era Sóller, que tenia dotze prebendes menors fundades a l'església de Sant Bartomeu.²² Per la seva banda, la parròquia de Pollença tenia vuit beneficis, la qual cosa la convertia en el tercer districte en nombre de fundacions.²³ No obstant això, dos d'aquests beneficis no s'havien instituït en el temple parroquial, sinó al monestir del Puig de Maria. Erigit entre 1348 i 1355, el santuari del Puig de Pollença era habitat per una comunitat de dones des de 1361. En el moment d'elaboració del *Capbreu d'en Manresa*, feia poc temps que la comunitat femenina havia adoptat la regla agustiniana i que, per tant, havia abandonat l'estat semireligiós que l'aproximava a les beguines.²⁴ Un dels beneficis havia estat instaurat pel prevere Bernat Fornari²⁵ el 28 de gener de 1362,²⁶ només un any després de l'arribada de les dones al santuari del Puig; podria ser que hi hagués una relació entre els dos fets. L'altre benefici, més recent, havia estat fundat el 1391 per les mateixes monges del monestir del Puig de Pollença, a partir d'una donació efectuada pel prevere Nicolau de Déu.²⁷ Tot plegat permet copsar la veneració que hi havia entre els pollencins envers la Mare de Déu del Puig.

En el seu article, Bartomeu Guasp indica que «por el nombre del altar en que radicaba cada beneficio tenemos conocimiento de los santos y santas que [...] comenzaron a ser venerados aquí en la isla [de Mallorca]». ²⁸ Efectivament, el *Capbreu d'en Manresa* informa de les advocacions dels beneficis de les esglésies de la Part Forana, la qual cosa permet aprofundir en l'estudi de la pietat dels homes i dones de la Mallorca medieval. Ara bé, el document no és sempre explícit a l'hora d'aportar aquesta informació. Així, en vint-i-sis casos —és a dir, poc més del 28 % del total—, s'indica que les prebendes menors havien estat instituïdes a l'altar major d'una església determinada. Si s'entén que l'altar major està dedicat al sant titular del temple, vint-i-un d'aquests beneficis estarien sota el patrocini de la Mare de Déu, dos estarien dedicats a sant Miquel, i els altres tres a sant Joan,

20. ACM, CC, 3384, ff. 75r-101r.

21. Maria BARCELÓ CRESPI, «Per lo pont d'Inca novament fabedor». *Ruina y reconstrucción de un puente mallorquín (1465)*, «Anuario de Estudios Medievales», 23 (1993), p. 48.

22. ACM, CC, 3384, ff. 11r-23r.

23. ACM, CC, 3384, ff. 118r-143r.

24. Maria José BORDOY BORDOY, *El monestir del Puig de Pollença. La seva història (1348-1564)*, «Anuari», 10 (2003), ps. 13-18; Elena BOTINAS I MONTERO - Julia CABALEIRO I MANZANEDO - Maria dels Àngels DURAN I VINYETA, *Les beguines. La Raó il·luminada per Amor* (Barcelona, 2002), ps. 78-81.

25. Probablement era el mateix Bernat Fornari que servia com a prevere a la parròquia d'Inca el 1343. Pere Fiol i Tornila, *Rectorologi de la parròquia d'Inca, a 9es Jornades d'Estudis Locals. Inca, 11 i 22 de novembre de 2008* (Inca 2009), p. 79.

26. ACM, CC, 3384, f. 143r.

27. ACM, CC, 3384, f. 143r.

28. Bartomeu GUASP GELABERT, *Antiguas parroquias de Mallorca...*, p. 52.

sant Jaume i sant Bartomeu. Similarment, el capbreu esmenta, en vuit casos, que les prebendes havien estat instituídes a l'«església», sense especificar l'altar o capella en què residien. Si s'entén, de nou, que aquesta expressió fa referència al titular del temple, es tornaria a trobar una preferència per la Mare de Déu, amb quatre beneficis, seguida per sant Pere, amb dos, i sant Llorenç i santa Margalida, amb una prebenda cadascun.

Tot plegat demostra una preferència pel culte a la Mare de Déu, que seria titular de fins a trenta-tres beneficis; una de cada tres prebendes menors li estaria dedicada. Altres sants pels quals els mallorquins de l'edat mitjana sentien una certa predilecció —pel que es dedueix del nombre de prebendes de les quals eren titulars o cotitulars— eren l'arcàngel sant Miquel (set beneficis), sant Pere (set beneficis), sant Joan Baptista (sis beneficis) i sant Bartomeu (cinc beneficis). També destaquen, per la seva certa assiduïtat, sant Antoni, sant Esteve i sant Jaume, titulars de quatre beneficis cada un d'ells, i sant Vicenç, amb tres prebendes. Pel que fa a les advocacions femenines, quedaven reduïdes, a part de Maria, a santa Anna —amb beneficis a Lluçmajor i Porreres—, santa Bàrbara —amb prebendes a Manacor i Bunyola, en aquest darrer cas, compartit amb santa Magdalena— i santa Margalida —amb un benefici a Inca i un altre a l'església de la vila de Santa Margalida. La resta de prebendes estava dedicada fins a catorze advocacions diferents: dues feien referència a aspectes de la divinitat —Corpus Christi i la Santíssima Trinitat—; les altres dotze, a sants.²⁹ Els vincles del santoral amb els orígens dels repobladors són innegables.³⁰ Per exemple, a la parròquia de Muro es documenta l'existència d'un altar dedicat a sant Cebrià.³¹ A les terres catalanes del comte d'Empúries, magnat al qual correspongué el districte murer,³² es poden documentar diverses esglésies dedicades a aquest sant.³³ El cert és que el benefici a l'altar de Sant Cebrià fou fundat el 1267 pel cavaller Guillem de Torrella. El seu llinatge és indicatiu de la seva procedència geogràfica, la vila de Torroella de Fluvià, en la qual existeix una església dedicada, precisament, a sant Cebrià.³⁴ Per tant, els repobladors portaren el culte amb ells.

El *Capbreu d'en Manresa* aporta dades sobre la data de fundació de cada prebenda. La sistematització d'aquesta informació permet veure que la immensa majoria de beneficis forans van ser erigits al llarg del segle XIV. De fet, de les noranta-una prebendes, només quatre foren instituídes al segle XIII. El benefici més antic que s'esmenta és el que fou fundat a l'altar major de l'església de Sant Joan

29. Concretament, es documenten beneficis dedicats a sant Joan Evangelista, sant Mateu, sants Simó i Judes, sant Jordi, sant Cebrià, sant Llorenç, sant Pau, sant Martí, sant Bernat i sant Feliu, a més del més genèric Tots Sants.

30. JUAN ROSSELLÓ LLITERAS, *Dotación de beneficios eclesiásticos...*, p. 227.

31. ACM, CC, 3384, f. 236r.

32. ANTONI RIERA I MELIS, *Els repartiments feudals de Mallorca i les seves conseqüències immediates (1230-1245)*, «Catalan Historical Review», 10 (2017), ps. 133 i 137-138.

33. Per exemple, les esglésies de Sant Cebrià de Torroella o Sant Cebrià de Vilafant, per citar-ne algunes.

34. JORDI VIQUÉ I VIÑAS (dir.), *Catalunya Romànica. IX. L'Empordà II* (Barcelona 1990), ps. 850-852.

el 1240.³⁵ Aquesta data tan primerenca —només deu anys després de la conquesta de Mallorca per les tropes de Jaume I— demostra l'antiguitat del temple; tot i que la primera referència documental que se'n té és la butlla d'Innocenci IV de 14 d'abril de 1248, els seus orígens es remunten a una dècada abans³⁶ —ara bé, s'ha de tenir igualment en compte que la parròquia de Sant Joan no es va segregar de la de Sineu fins al 1298.³⁷ El ja esmentat benefici de Sant Cebrià fou el segon que es fundà, el 1267,³⁸ seguit pel de Sant Esteve, instituït a l'església de Rubines el 6 de desembre de 1270.³⁹ En canvi, el darrer benefici que s'havia erigit havia estat fundat a la parròquia de Petra el mateix 1395,⁴⁰ any de l'elaboració del capbreu. En tot cas, el nombre relativament elevat de fundacions dutes a terme a partir de 1390 condueix a pensar que la institució de prebendes menors no era, en cap cas, una pràctica en decadència, sinó que encara mantenia una certa vitalitat en els anys de transició al quatre-cents.

Les persones dels beneficis: fundadors i posseïdors

Els beneficis eclesiàstics eren fundacions. El més habitual era que les persones amb possibilitats econòmiques lleguessin en els seus testaments una sèrie de béns —habitualment censals— per finançar la institució d'una prebenda benefical, sovint amb l'objectiu que el clergue que l'ocupés hagués de resar en sufragi de l'ànima del fundador. També era usual que aquestes persones ostentessin el dret de patronat, és a dir, la capacitat de presentar a l'òrgan corresponent el clergue que havia de posseir la prebenda. Quan el fundador moria, el dret de patronat podia ser heretat per un membre de la seva família o bé podia ser llegat al reverend comú de la parròquia o a qualsevol altra persona o institució. El fundador, així mateix, determinava les condicions que havia de complir el posseïdor del benefici —per exemple, que hagués de ser un parent seu. Per tant, el fundador de la prebenda tenia una gran capacitat de decisió i influència sobre el futur de la mateixa prebenda.

Tot i que el *Capbreu d'en Manresa* esmenta el nom del fundador de cada benefici, les dades biogràfiques que n'ofereix són molt escasses, per la qual cosa l'elaboració d'una prosopografia és pràcticament impossible. Sí que es té constància de fundacions dutes a terme pels mateixos rectors de les parròquies en les quals s'erigiren els beneficis. És el cas, per exemple, de Ramon Muntaner, rector de Bunyola el 1365; de Jaume Salzet, rector d'Inca el 1337; de Bernat Magraner,

35. ACM, CC, 3384, f. 195r-v.

36. Bartomeu Guasp situa entre les primeres parròquies erigides a Mallorca les de Manacor i Felanitx «y alguna más que ignoramos». Bartomeu GUASP GELABERT, *Antiguas parroquias de Mallorca...*, p. 50.

37. Bartomeu SERVERA SITJAR, *La formación de las parroquias mallorquinas desde la conquista cristiana de 1229 hasta 1913*, «Memoria Ecclesiae», 8 (1996), p. 223.

38. ACM, CC, 3384, f. 236r.

39. ACM, CC, 3384, ff. 55r-56v.

40. ACM, CC, 3384, f. 222r.

rector de Campanet el 1375; o de Salvador Miralles, rector d'Alcúdia.⁴¹ També altres preveres del reverend comú es troben darrere de la fundació d'alguns beneficis, com fou el cas de Guillem Palau, prevere d'Inca el 1334.⁴² A vegades, eren persones vinculades amb la catedral les que erigien les prebendes menors. Per exemple, el canonge Guillem Pasqual fundà un benefici a l'altar de Sant Miquel de Sóller el 1355,⁴³ i en un cas es documenta un beneficiat a la Seu, Guillem Bisbal, que fundà un benefici, també a Sóller, el 1393.⁴⁴ Tot i que no s'esmenti a la documentació, aquests prebendats catedralicis tindrien un vincle amb la parròquia, ja fos perquè en fossin naturals, ja fos perquè hi ocuparien algun càrrec; aquest darrer fou el cas del canonge Pere Fiol, que també era rector de Sóller, en la parròquia del qual fundà un benefici el 1359.⁴⁵

En molts d'altres casos, serien els mateixos parroquians els que llegarien els recursos per instituir prebendes beneficials a les seves esglésies de referència. Fou el cas, per exemple, de Guillem Balaguer, «habitador» d'Alcúdia, que el 1372 llegà un cens de 18 lliures —pagadores pel seu nebot Guillem Escarp— per fundar un benefici a l'altar de Sant Vicenç de la parròquia alcudienca.⁴⁶ També Guillem Nadal fundà una prebenda menor a l'altar del Corpus Christi d'Inca,⁴⁷ Nadal vivia al Rafal Garcès, un espai rural que pertanyia al districte parroquial inquer.⁴⁸ La vinculació entre la parròquia i el lloc en què es s'edificava no constituïa, però, una causa directa de la fundació beneficional. Per exemple, a la parròquia d'Inca hi hagué un benefici erigit per Ferrer de Malferit, que era habitant de Ciutadella.⁴⁹ Similar és el cas de la prebenda que es fundà a l'altar de Sant Joan de l'església de Sencelles per un tal Guerau Tria, que habitaria al «Rafalet de la parròquia de Castellitx».⁵⁰ És probable que Guerau assistís habitualment a la parròquia de Sencelles, per la qual cosa hauria optat per instituir-hi el benefici.

41. ACM, CC, 3384, ff. 45rv, 75rv, 117r i 144r, respectivament.

42. ACM, CC, 3384, f. 81r-v.

43. ACM, CC, 3384, f. 17r-v.

44. ACM, CC, 3384, f. 12r.

45. ACM, CC, 3384, f. 11r-v.

46. ACM, CC, 3384, f. 145r.

47. ACM, CC, 3384, f. 91r-v.

48. El Rafal Garcès és conegut, sobretot, per les batalles definitives que hi tingueren lloc durant la Revolta Forana (agost de 1452) i la Germania mallorquina (novembre de 1522).

49. ACM, CC, 3384, f. 77r. Ferrer de Malferit tingué càrrec tant a la Governació com a la Procuració Reial a Menorca. Joan RAMIS i RAMIS, *Varones ilustres de Menorca y noticia de los apellidos que mas se han distinguido en ella* (Maó 1817), ps. 110-111; Pau CATEURA BENNÀSSER, *La Gobernación del Reino de Mallorca*, «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 12 (1999), p. 88. També podria ser que aquest Ferrer de Malferit fos el primer d'aquest llinatge a establir-se a Inca. Un dels seus successors més destacats seria Mateu de Malferit, que estigué al servei del rei Alfons el Magnànim a Nàpols. Josep BARBERÍ i SANTCELONI, *Vida de la venerable sor Clara Andreu natural de Palma capital del Reyno de Mallorca, religiosa geronima en el monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca, con un apéndice histórico de dicha villa* (Palma 1807), ps. 40-42; Maria BARCELÓ CRESPI - Gabriel ENSENYAT PUJOL, *Els nous horitzons culturals a Mallorca al final de l'edat mitjana* (Palma 2000), ps. 40-48.

50. ACM, CC, 3384, f. 171r. Sobre el Rafalet, vegeu Gabriel BIBILONI TROBAT, *Llibre d'Inquisicions de la Cúria Reial de la Parròquia de Castellitx (1379-1388)* (Algaida 1997), ps. 55-57.

En dos casos es troben fundacions dutes a terme per una col·lectivitat. El primer és el benefici erigit a l'altar de Santa Maria de la parròquia de Muro, que fou instituït conjuntament pels jurats i els prohoms murers el 1348.⁵¹ El segon exemple és el ja comentat benefici fundat per la prioressa i les monges del Puig de Pollença. En aquest segon cas, els recursos els havien estat llegats pel prevere Nicolau de Déu,⁵² per la qual cosa les monges haurien actuat com a executores d'una donació, potser testamentària; la iniciativa no hauria estat seva.

A part del benefici instituït per les monges del Puig de Pollença, es té constància de nou dones que fundaren prebendes en diferents parròquies de l'illa. En la majoria de casos, aquestes fundacions foren individuals. Fou el cas, per exemple, de Guillemona, muller de Pere Bisbal, que instituï un benefici a l'altar de Tots Sants de l'església de Sóller; de Magdalena, muller d'Antoni Mestre, que erigí una prebenda a Sineu; o d'Andreuva, muller del donzell Bernat Adsat, fundadora d'una institució a l'altar de Sant Antoni de Viana de la parròquia de Porreres.⁵³ Altres vegades, la fundació podia ser conjunta entre els dos cònjuges, com feu el matrimoni format per Mateu de Formiguera i la seva dona en erigir un benefici a Inca.⁵⁴ En un cas es documenta un benefici fundat per un home i una dona que no eren cònjuges: a Sóller, el benefici de l'altar de Sant Pere i Sant Jaume havia estat instituït pel ja esmentat prevere Guillem Bisbal i per dona Felipa, muller de Nicolau Felíu.⁵⁵ Tot i que no s'indiqui en el document, és probable que es tractés de dues prebendes unides.

Els beneficis havien de ser posseïts necessàriament per persones eclesiàstiques, tot i que el seu nivell podia ser determinat pel fundador. En el cas de les prebendes menors foranes de Mallorca, la major part d'aquestes —el 83,5 %— era ocupada per preveres. En un cas, es documenta un «clergue coronat»: era Pere Gual, beneficiat de Sineu.⁵⁶ Es tractava d'un clergue simple tonsurat, això és, una persona que havia rebut el primer dels graus, per la qual cosa ja havia abraçat l'estat clerical; ho demostrava la tonsura que li guarnia la part superior del cap.⁵⁷ En un altre cas, s'esmenta un acòlit, és a dir, una persona que ha assolit el quart dels ordres menors; es tractava de Joan Balaguer, beneficiat a l'altar de Sant Antoni d'Artà.⁵⁸ En alguns casos, la documentació es limita a indicar que el beneficiat era

51. ACM, CC, 3384, f. 234r-v. Gabriel ALOMAR I ESTEVE - RAMON ROSSELLÓ I VAQUER, *Història de Muro (1229-1349)* (Muro 1989), vol. 2, p. 208: «1348, 12 desembre. És presentat al Bisbat el prevere Guillem Riera per ocupar el benefici eclesiàstic, per una missa matinal, instituït a honor de la Verge Maria, Jesucrist i Sant Joan pels jurats i prohoms de la vila de Muro a l'església local». Agraïco a Sebastià Riutort Taberner, arxiver de l'Arxiu Municipal de Muro, que m'hagi proporcionat aquesta referència.

52. ACM, CC, 3384, f. 143r.

53. ACM, CC, 3384, ff. 14r, 187r i 208r-210v, respectivament.

54. ACM, CC, 3384, ff. 83r-84v.

55. ACM, CC, 3384, f. 12r.

56. ACM, CC, 3384, f. 187r.

57. JOSÉ SÁNCHEZ HERRERO, *El trabajo del clero en la Edad Media*, «Acta Historica et Archaeologica Mediævalia», 18 (1997), p. 93.

58. ACM, CC, 3384, f. 255r.

«clergue»,⁵⁹ això és, que havia rebut els ordes sagrats i que, per tant, formava part de l'Església, però sense especificar-ne el grau. Altres vegades només s'aporta el nom del beneficiat, sense cap altra dada. Atenent que els titulars dels beneficis havien de ser religiosos, no hi ha cap dubte que aquests també ho eren.

En dos casos es té constància de la coincidència de dues prebendes en una mateixa persona. Així, el prevere Joan Riera posseïa el benefici fundat a l'església de Petra pel prevere Pere Ferrer el 1395 i, a part, tenia un altre benefici a la Seu de Mallorca.⁶⁰ Qui també estava vinculat a la catedral era el canonge Llorenç Serralli,⁶¹ que posseïa el benefici instituit a l'altar de Sant Miquel de la parròquia de Sóller, que havia estat fundat, al seu torn, pel ja esmentat canonge Guillem Pasqual el 1355.⁶² El fet que un canonge ocupés una prebenda menor en una església parroquial no era sorprenent: el fenomen està molt ben documentat en el capítol catedralici mallorquí durant l'edat mitjana.⁶³ Una prebenda menor era una bona manera de complementar els fruits que el prelat rebia per la seva canongia a la Seu. Així, en el cas de Llorenç Serralli, a les 90 lliures anuals que percebia per la seva porció canonical i a les 73 lliures que cobrava de distribucions quotidianes,⁶⁴ caldria afegir-hi 22 lliures, 5 sous i 2 diners que rebia pel benefici de l'altar de Sant Miquel de Sóller. Com es pot observar, la suma final suposava una quantitat no gens negligible.

Rendes i pensions dels beneficis forans

Tots els beneficis eclesiàstics duïen aparellat un conjunt de rendes, que sovint constituïen la font d'ingressos principal dels homes de l'Església.⁶⁵ Per aquest motiu, era molt important que els fundadors, en el moment d'instituir les prebendes, les dotessin amb una quantitat suficient de recursos. Ara bé, les rendes que s'havien de pagar anualment als posseïdors dels beneficis eren molt variades. També era diferent la manera d'abonar aquestes rendes. La major part dels beneficis preveïa un pagament monetari. Altres complementaven l'aportació monetària amb un pagament en espècie, sovint amb una certa quantitat de forment. En aquests casos, la quota monetària solia ser més baixa que no en els beneficis que només rebien les rendes en metàl·lic.⁶⁶

59. És el cas, per exemple, de Nicolau Maguesa, de Valldemossa, o de Joan Soler, beneficiat de Porreres. ACM, CC, 3384, ff. 10r i 207r-v, respectivament.

60. ACM, CC, 3384, f. 222r.

61. Vegeu, igualment, Albert CASSANYES ROIG, *Els Sánchez Muñoz i la successió en la canongia de Llorenç Serralli (1431-1433)*, «Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana», 72 (2016), ps. 15-27.

62. ACM, CC, 3384, f. 17r-v. Podria ser que Guillem Pasqual hagués disposat que el benefici fos posseït per un canonge.

63. Albert CASSANYES ROIG, *El capítol catedralici de Mallorca a la segona meitat del segle xv (1450-1495)*, «Anuario de Estudios Medievales», 48/2 (2018), ps. 597-601.

64. ACM, MC, 2732, f. 31v.

65. Maximiliano BARRIO GOZALO, *El sistema benefical...*, ps. 18-21; Cristina BORAU I MORELL, *El sistema benefical a la Seu...*, ps. 247-251; Albert CASSANYES ROIG, *La provisión de beneficios...*, p. 223.

66. En nou casos, es documenten només pagaments en espècie, per la qual cosa els beneficiats no percebien cap part de les rendes en moneda.

A quant apujaven les rendes dels beneficis forans de Mallorca? A grans trets, es pot indicar que el valor mitjà d'aquelles era de 14 lliures, 7 sous i 5 diners. Ara bé, aquesta mitjana és falsa, ja que inclou també els beneficis que es pagaven parcialment o total en forment. Si només es tenen en compte les prebendes que s'abonaven en metàl·lic, la mitjana s'incrementa lleugerament fins a les 17 lliures, 8 sous i 6 diners. En canvi, el valor mitjà de les rendes monetàries dels beneficis que pagaven una part d'aquestes en espècie —un total de vint-i-nou— era un 36,5 % inferior, ja que suposava la percepció d'11 lliures, 1 sou i 2 diners. Pel que fa a les quantitats que es percebien en forment, el valor mitjà dels beneficis era de 16 quarteres i 2 almuds, és a dir, 1.129,35 litres.⁶⁷

El benefici amb la renda exclusivament monetària —és a dir, sense que s'abonés cap part de la renda en espècie— més elevada era el que havia estat fundat el 1390 per Joan Forn a l'altar de Sant Antoni de l'església d'Artà, que suposava la percepció de 31 lliures i mitja,⁶⁸ abonades pels posseïdors de les alqueries de Sant Jordi i de Salma.⁶⁹ Per la seva part, el benefici amb la renda monetària menys abundosa era el que havia estat instituït a l'altar major d'Inca per Jaume Salzet, rector de la mateixa parròquia, el 1337; suposava la percepció de 10 lliures i 15 sous que s'extreïen de diverses cases a Inca, d'un tros de vinya i de terra en el mateix terme, i d'un rafal a Selva.⁷⁰ No obstant això, el valor de les rendes monetàries dels beneficis solia disminuir al llarg dels anys a causa de l'encariment dels preus. En el cas que la renda d'una prebenda beneficional fos clarament insuficient per garantir el sosteniment de l'eclésiàstic que se n'ocupava, es podia optar per unir el benefici a un altre més ben dotat, o bé unir-lo a una altra prebenda amb renda insuficient per crear-ne una amb uns recursos adients. Això degué passar amb dos beneficis fundats a l'altar del Corpus Christi de Sóller, erigits per Guillemona —muller de Pere Villalonga— i Pere Basora, inicialment, com a beneficis independents. El capbreu no esmenta les rendes que percebia cada prebenda per separat, però, quan s'uniren, suposaren uns ingressos anuals de 28 lliures i 12 sous,⁷¹ per la qual cosa es convertí en el benefici amb més renda de Sóller.

En pràcticament tots els casos, els fundadors destinaren la totalitat de les rendes al manteniment del benefici. No fou aquesta la intenció de Ròmia, muller de Guillem Sunyer, que fundà una prebenda a l'altar de Sant Miquel de l'església parroquial de Felanitx el 1375, dotada amb 30 quarteres de forment. Aquesta gran quantitat de cereal havia de servir per pagar el beneficiat, però també havia

67. Sempre d'acord amb FRANCISCO SEVILLANO COLOM, *Pesas y medidas en Mallorca desde el siglo XIII al siglo XIX*, «Mayurqa», 12 (1974), p. 75.

68. ACM, CC, 3384, f. 255r.

69. L'alqueria de Sant Jordi era l'antiga alqueria Danhon, que adoptà el nom dels cavallers de l'orde de Sant Jordi d'Alfama, als quals pertocà després de la conquesta de 1229. Actualment, forma part del municipi de Son Servera. REGINA SÁINZ DE LA MAZA LASOLI, *La Orden de San Jorge de Alfama. Aproximación a su historia* (Barcelona, 1990), ps. 35-36. L'alqueria Salma, per la seva part, es troba al sud del terme d'Artà, ja tocant el municipi de Sant Llorenç des Cardassar. ANTONI GILI FERRER, *Les nostres possessions. Salma*, «Bellpuig», 36 (1982), p. 1.

70. ACM, CC, 3384, f. 75r-v.

71. ACM, CC, 3384, ff. 22r-23r.

de cobrir la celebració d'un aniversari i el manteniment d'una llàntia i un ciri que havien de cremar perpètuament per a l'ànima de la fundadora.⁷²

Les rendes s'extreien dels béns mobles o immobles amb els quals els fundadors haguessin dotat el benefici. Generalment, les prebendes menors es finançaven amb els censals carregats sobre diferents béns immobles, ja fossin de naturalesa urbana o, majorment, rural. El *Capbreu d'en Manresa* recull el nom dels pagadors dels censals i el lloc del qual s'extreien, així com la seva d'abonament. Hi havia rendes beneficials que eren pagades únicament per una persona, com és el cas de Guillem Escarp, d'Alcúdia, que havia d'abonar anualment 18 lliures per al benefici de l'altar de Sant Vicenç instituït pel seu oncle Guillem Balaguer.⁷³ El cas contrari era el de les prebendes que rebien les rendes de nombrosos pagadors. Per exemple, la quantitat de 21 lliures i 16 sous que percebia anualment el benefici de Sant Mateu de la parròquia d'Artà era abonat per vint-i-cinc persones diferents, que pagaven entre 4 sous i 3 lliures i 9 sous.⁷⁴

Per norma general, les rendes s'extreien del mateix terme parroquial en l'església del qual s'havia erigit el benefici —era el cas del ja esmentat benefici de Sant Mateu d'Artà; les vint-i-cinc persones que pagaven les rendes ho feien per sengles béns ubicats a la mateixa parròquia artanenca—,⁷⁵ o, en alguns casos, de les parròquies veïnes —el benefici fundat per Miquel Font a l'altar major d'Inca el 1348 percebia rendes de Sencelles, Llubí, Consell, Alaró i Campanet, a més d'Inca.⁷⁶ Ara bé, no hi havia cap impediment perquè les rendes s'obtinguessin en llocs relativament allunyats. Per exemple, part de les rendes que percebia el benefici fundat a l'altar de Sant Jaume de l'església de Manacor s'extreien de cases i d'horts que hi havia al carrer de la Muralla i a la zona de la Parellada de la ciutat de Mallorca.⁷⁷ Igualment, la totalitat de la renda de 17 lliures, 6 sous i 9 diners que percebia el prevere Guillem Orpí pel benefici que posseïa a l'església d'Artà s'extreïa, sobretot, de peces de terra de la parròquia de Selva.⁷⁸

En alguns casos, es tenen notícies de beneficis que encara no tenien ben definit d'on extreure les rendes. Per exemple, el 1394, Francesc Descans, canonge i rector de Porreres, i Ponç de Vic fundaren un benefici a l'altar de Santa Anna de la parròquia porrerenca. En el *Capbreu d'en Manresa* s'indica que «anquare no les ha comprades ne assignades al dit benifet»;⁷⁹ és a dir, un any després de la fundació del benefici, que ja havia estat col·lacionat al prevere Nicolau Coltaler, les lliures censals que els dos fundadors s'havien obligat a cedir a la prebenda no

72. ACM, CC, 3384, f. 213r. També Maria BARCELÓ CRESPI, *Davant la mort. Els rituals medievals a la ciutat de Mallorca* (s. xv) (Palma 2019), ps. 25-27 i 119, i Josep AMENGUAL I BATLE, *Primera època: de la conquesta de 1229 al final de la dinastia mallorquina, 1343*, a Josep AMENGUAL I BATLE (coord.), *Iglesias de Mallorca, Menorca e Ibiza* (Madrid 2020), p. 118.

73. ACM, CC, 3384, f. 145r.

74. ACM, CC, 3384, ff. 252r-253r.

75. ACM, CC, 3384, ff. 252r-253r.

76. ACM, CC, 3384, f. 82r-v.

77. ACM, CC, 3384, ff. 229r-230r. El carrer de la Muralla comunicava la Porta de Sant Antoni amb el monestir de Santa Margalida, i corria paral·lel a la muralla de la ciutat. ACM, CC, 3385, f. 21r.

78. ACM, CC, 3384, f. 254r-v.

79. ACM, CC, 3384, f. 202r.

havien estat adquirides. En tot cas, aquest problema d'endarreriment en l'adquisició de drets sobre béns immobles no era exclusiva dels beneficis fundats més tardanament. Així, a l'altar de Sant Pere de l'església d'Alcúdia hi havia, des de 1325, un benefici fundat per Jaume Sacanal. En el capbreu s'indica que les rendes s'havien d'obtenir d'una vinya de la mateixa parròquia; en el cas que no fos possible, s'haurien de comprar altres béns.⁸⁰ Aquestes anotacions demostren que, tot i que feia vuitanta anys que la prebenda havia estat erigida, encara no tenia assignada una renda estable.

En darrer lloc, i potser a tall d'anècdota, el *Capbreu d'en Manresa* recull notícies que afectaven les rendes dels beneficis. A l'altar de Santa Bàrbara i Santa Magdalena de l'església parroquial de Bunyola s'hi havia erigit una prebenda el 1365. Les rendes totals sumaven 18 quarteres, 1 barcella i 3 almuds de forment, a més de 20 lliures i 12 sous en metàl·lic. 18 lliures eren percebudes sobre una sèrie de cases del carrer de la Pellisseria de la ciutat de Mallorca.⁸¹ Quan es va elaborar el capbreu, el 1405, s'informa que aquestes cases no pagaven la quantitat establerta perquè havien estat enderrocades a conseqüència del *Diluvi*, això és, el desbordament del torrent de la Riera de 1403.⁸²

Conclusions

El *Capbreu d'en Manresa* és una font riquíssima per als estudiosos de l'Església de Mallorca entre els segles XIV i XV, perquè ofereix una fotografia fixa del patrimoni immobiliari i dels drets que percebien els diferents actors eclesiàstics de la diòcesi. La seva importància com a document informatiu no s'ha vist reflectida en els treballs dels historiadors, que no han utilitzat el capbreu com a font essencial per als seus estudis. L'aportació efectuada en aquestes pàgines vol ser, en part, una reivindicació d'un volum fonamental per a la història mallorquina.

Els beneficis eclesiàstics de les parròquies de la Part Forana de l'illa han tingut poca presència en la historiografia. Probablement, els estudis locals han fet referència a les prebendes instituïdes en cada un dels temples parroquials de Mallorca, però un estudi de conjunt encara no s'havia fet. Aquesta perspectiva més general resulta especialment notable per observar les advocacions que més es repeteixen, i que, per tant, serien les que generarien més devoció per part del poble mallorquí. No s'ha d'oblidar que la iniciativa d'erigir un benefici era personal —només es documenta un cas d'una prebenda fundada per una institució, els jurats i els prohoms de Muro— i que en aquesta hi intervenien, en gran manera,

80. ACM, CC, 3384, f. 146r.

81. Aquest carrer estava situat a la part baixa de la ciutat, a la zona de l'actual passeig del Born. Diego ZAFORTEZA Y MUSOLES, *La ciudad de Mallorca. Ensayo histórico-toponímico* (Palma 1988), vol. 5, ps. 38-40.

82. Maria BARCELÓ CRESPI, *La problemàtica de la Riera al seu pas per la ciutat de Mallorca medieval: la riuada de 1403*, a Tina SABATER REBASSA - Magdalena CERDÀ GARRIGA - Antònia JUAN VICENS (coords.), «Ciutat és congregació concordant de moltes persones». *La ciutat a l'edat mitjana* (Palma 2020), ps. 11-39.

les preferències individuals: que Guerau Tria, de Castellitx, fundés un benefici a Sencelles ha de ser interpretat des de l'àmbit de la devoció pròpia. Bona part dels sants titulars més habituals també tenien altars dedicats a la catedral de Mallorca,⁸³ la qual cosa confirma la seva popularitat.

L'estudi de conjunt dels beneficis de la Part Forana també ha permès documentar la manera de pagar les rendes i calcular-ne el valor mitjà, fixat en 17 lliures, 8 sous i 6 diners en el cas de les que es pagaven exclusivament en moneda.⁸⁴ En tot cas, s'observa una certa flexibilitat tant en la dotació dels beneficis —hi havia fundadors que encara no havien assignat béns immobles dels quals extreure les rendes— com en l'obtenció dels recursos per finançar-los —com passa amb les cases enderrocades, que deixen de pagar—, la qual cosa evidencia el caràcter particular de cada prebenda.

Els beneficis eclesiàstics, tot i que inferiors en rendes i prestigi a les canongies, constituïren, amb una certa assiduitat, la porta d'entrada als oficis eclesiàstics. Igualment, també eren útils com a fonts d'ingressos complementàries a altres prebendes, com fou el cas de Llorenç Serralli, canonge i beneficiat a Sóller. La prosopografia dels beneficiats és una tasca pendent que s'haurà d'abordar en futures recerques. També cal estudiar els beneficis de les parròquies urbanes de la ciutat de Mallorca i les prebendes menors de la mateixa catedral,⁸⁵ i comparar-los amb els beneficis forans. L'encreuament de les dades d'aquests tres àmbits permetrà dibuixar un retrat complet del sistema benefICIAL mallorquí que serveixi de base per a una millor comprensió de la vida religiosa al Regne de Mallorca.

83. Vegeu els altars de finals del segle XIV (c. 1370) a Antoni PONS CORTÈS, *Ceremonial Topography in the Consuetudine Antiga of the Cathedral of Majorca*, a Flocel SABATÉ (ed.), *Memory in the Middle Ages. Approaches from Southwestern Europe* (Leeds 2021), p. 326 (figura 14.6). No hi ha, tot i la seva popularitat, altars dedicats a sant Antoni ni a sant Jaume el Major.

84. Es tractaria d'una quantitat una mica inferior al salari dels primatxers de la Seu el 1405, que era de 20 lliures anuals. ACM, MC, 2732, f. 32r.

85. A partir del *Capbreu d'en Manresa*, Rosselló Lliteras documentà 112 beneficis a la catedral, 79 a les parròquies urbanes, i 9 als convents i monestirs de la ciutat. JUAN ROSSELLÓ LLITERAS, *Dotación de beneficios eclesiásticos...*, ps. 232-233.

ISSN 0210-5993

9 770210 599007